

bazıları da büfe, çayhane, kuruyemişçi dük-kânı vb. olarak kiralanmış bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

İzzet Kumbaracılar, *İstanbul Sebilleri*, İstanbul 1938, tür.yer.; Celâl Esad Arseven, *Türk Sanatı Tarihi*, İstanbul, ts. (Maarif Basımevi), II, 492-514; Ayhan Aytöre, "Türklerde Su Mimarisi", *Milletlerarası Birinci Türk Sanatları Kongresi* (Ankara 19-24 Ekim 1959), *Kongreye Sunulan Tebliğler*, Ankara 1962, s. 45-69; K. A. C. Creswell, *The Muslim Architecture of Egypt*, New York 1978, II, 198-199; Affan Egemen, *İstanbul'un Çeşme ve Sebilleri*, İstanbul 1993, s. 848-860; Ömer Faruk Şerifoğlu, *Su Güzeli: İstanbul Sebilleri*, İstanbul 1995, s. 10; A. Raymond, *Osmanlı Döneminde Arap Kentleri* (trc. Ali Berktaş), İstanbul 1995, s. 107; a.mlf., "Les fontaines publiques (sabils) du Caire à l'époque ottomane (1517-1798)", *AIsl*, XV (1979), s. 235-293; a.mlf., "Kahire", *DIİ*, XXIV, 178; Yılmaz Önge, *Türk Mimarisinde Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde Su Yapıları*, Ankara 1997, s. 18-26; Nur Urfaloğlu, "Osmanlı Mimarlığında Sebiller", *Osmanlı*, Ankara 1999, X, 464-469; M. Baha Tanman - Ahmet Vefa Çobanoğlu, "Osmanlı Döneminde Kudüs: Kent Dokusu, Mimarlık ve Çini Sanatına İlişkin Bir Araştırmanın İlk Sonuçları-Mimarlık", *Ortadoğu'da Osmanlı Dönemi Kültür İzleri Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri*, Ankara 2001, II, 520-527; Mahmûd Hâmid Hüseyinî, *el-Esbile-tü'l-'Osmâniyye bi-medîneti'l-Kâhire, 1517-1798*, Kahire, ts. (Mektebetü Medbûlî); Tahsin Öz, "İstanbul Çeşmeleri ve Sebilleri", *TTOK Belleteni*, sy. 68 (1947), s. 6-8; Sedat Çetintaş, "Türklerde Su, Çeşme ve Sebil", *Güzel Sanatlar*, sy. 5, İstanbul 1944, s. 125-147; Behçet Ünsal, "Türk Sebilleri Anıtları Üzerinde Stil Araştırması", *İstanbul Devlet Mimarlık ve Mühendislik Akademisi Dergisi*, sy. 7, İstanbul 1981, s. 17-56; a.mlf., "Stil Yönünden Klasik Sonrası Türk Mimarlığında Sebilleri Anıtları", *Taç*, I/3, İstanbul 1986, s. 16-25; a.mlf., "Türk Mimarlığında Klasik Sebilleri Anıtları", a.e., II/6 (1987), s. 9-22; Saleh Lamei Mostafa, "The Cairene Sabils: Form and Meaning", *Muqarnas*, VI, Leiden 1989, s. 33-42; Semavi Eyice, "İstanbul", *İA*, V/2, s. 1214/85-1214/103; T. W. Haig, "Sebil", a.e., X, 292; C. E. Bosworth, "Sabils (1.)", *IE²* (Ing.), VIII, 679; Doris Behrens-Abouseif, "Sabils (2.)", a.e., VIII, 679-683.

NUR URFALOĞLU

SEBİLKÜTTÂB

(bk. SEBİL).

SEBİLÜRREŞÂD

(سبيل الرشاد)

Mehmed Âkif'in desteği
ve başyazarlığında
Eşref Edip'in yayımladığı dergi.

14 Ağustos 1324'te (27 Ağustos 1908) *Sırât-ı Müstakîm* adıyla yayın hayatına başlamıştır. Kurucuları Ebû'lulâ Zeynelâbidin (Ebû'lulâ Mardin) ve H. Eşref Edip'tir (Fergan). 11 Temmuz 1324 olan tesis tari-

hi 43. sayıdan itibaren II. Meşrutîyet'in ilân tarihi olan 10 Temmuz 1324 (23 Temmuz 1908) şeklinde değiştirilmiştir. Başlık klişesinin altındaki, "Din, felsefe, edebiyat, hukuk ve ulûmdan bâhis haftalık gazetedir" ibaresine 50. sayıdan itibaren, "Siyasîyattan ve bilhassa gerek siyasî ve gerek içtimâî ve medenî ahval ve şuûn-i İslâmiyye'den bahseder" ifadesi eklenmiştir. Başlangıçta sorumlu müdürü görünen Ebû'lulâ Zeynelâbidin önce milletvekili, ardından müderris olunca I. cildin sonlarından itibaren dergiden ayrılmış, derginin teknik yükü ve sorumluluğu tamamen Eşref Edip'in üzerinde kalmıştır. Ispartalı Hakkı'nın "Âkif ve Safahat" başlıklı yazısındaki (nr. 140 [28 Nisan 1327 / 11 Mayıs 1911], s. 152-156) bir bölümün yanlış anlaşılmasıyla örfî idare tarafından süresiz kapatılma kararı verilmiş, ancak kısa sürede durum anlaşıldığından aksama olmadan yayımını sürdürmüştür (nr. 142 [12 Mayıs 1327 / 25 Mayıs 1911], s. 191-192).

Sırât-ı Müstakîm'in yazı kadrosunda Mehmed Âkif (Ersoy), Ebû'lulâ (Mardinîzâde), İsmâil Hakkı (Bereketzâde), İsmâil Hakkı (Manastırlı), İsmail Hakkı (İzmirli), Ahmed Naim (Babanzâde), Halim Sabit (Şibay), Mûsâ Kâzım, Mithat Cemal (Kuntay), Mehmed Tâhir (Bursalı), Ahmet Agayef (Ağaoğlu), Akçuraoğlu Yusuf, Ispartalı Hakkı, Ömer Ferit (Kam), Abdürreşid İbrahim, Tâhirülmevlî (Olgun), Halil Hâlid (Çerkeşşeyhizâde), Mehmet Şemsettin (Günaltay), Edhem Nejat, Gıyaseddin Hüsnü (Nuralizâde), Şeyhülârap, Mehmed Fahreddin, Ahmed Hilmi (Hocazâde), Ömer Fevzi (Bursa mebusu), Ömer Lutfi (Ankara İstînaf reisi), Şerefettin (Yaltkaya), Ahmet Hamdi (Aksekili), Osman Fahri, İbrahim Alâeddin (Gövsâ), Kazanlı Ayaz (Muhammed Ayaz İshakî İdilî), Kâmil (Tepedelenioğlu) gibi isimler bulunmaktadır. Mehmed Âkif, "Safahât-ı Hayattan" başlığıyla ilk *Safahat*'ta yer alacak olan şiirleri ve "Musâhabe-i Edebiyye"leri yanında M. Ferid Vecdî ve Muhammed Ab-

duh'tan yaptığı çevirilerle *Sırât-ı Müstakîm*'in en devamlı yazarı olmuştur.

Dergi, yedi cilt tutan ilk 182 sayıdan sonra 24 Şubat 1327'de (8 Mart 1912) çıkan 183. sayıdan itibaren formatını büyük oranda koruyarak *Sebilürreşâd* adıyla yayımını sürdürmüştür. İsim değişikliğiyle ilgili 182. sayıda yer alan notta, "Aynı mesleği daha etraflı bir surette takip etmek üzere *Sebilürreşâd* unvanı altında intişar edecektir" açıklaması yapılmıştır. Değişiklik, Kur'an'daki "İttebiûni ehdi-küm sebiller-reşâd" (el-Mü'minûn 40/38) âyetinden ilhamla ve Said Halim Paşa'nın teklifiyle gerçekleşir. Ancak bu adın imtiyazını kendilerinden önce Tâhirülmevlî almış olduğundan Mehmed Âkif'in ricasıyla ondan devralınır. *Sebilürreşâd* âyetiyle beraber "val-lâhü yehdî men yeşâu ilâ sırâtın müstakîm" âyetine (en-Nûr 24/46) ve "Dinî, ilmî, edebî, siyasî haftalık mecmûa-i İslâmiyye'dir" ifadesine başlık klişesinde yer verilir.

183. sayıda yayımlanan yeniden çıkış yazısında derginin İslâm âleminin uyanması ve yükselmesi için çalışmayı en mukaddes görev kabul ettiği belirtilmiştir. Bu amaçla İslâm ülkelerinin toplumsal hayatını yakından tanımak, onların birbirleriyle tanışmalarına vesile olmak istenmiştir. Okuyucu sayısının artırılması için neşredilen beyannâme büyük ilgiye mazhar olmuş, bir ay içinde birçok abone yapılmıştır. Bunun üzerine derginin yazı kadrosuna ve içeriğine yönelik çalışmalar başlatılmış, "bunu haber alan büyük bir müslüman" derginin üzerine kol kanat germiştir. Kendilerine yazı için başvuru yapanlardan yardım sözü alınmıştır. Üç buçuk yıl süren *Sırât-ı Müstakîm* döneminde dergi istikamet ve ciddiyetiyle bütün İslâm âlemine yayılmış, uyarıcı sesi Rusya, Çin, Hindistan ve Japonya'ya kadar ulaşmıştır. Çıkış yazısında ayrıca İslâm maîrifinin terakkisine, İslâm kardeşliğinin teyidine hizmet edecek bir cemiyet kurmak

H. Eşref
Edip Fergan'ın
çıkarttığı
Sırât-ı Müstakîm
dergisinin
başlığı

üzere program hazırlanıp Dahiliye Nezâret-i'ne başvurulduğu, Heybeliada'da Heybeliada Sebîlürreşâd Mekteb-i İbtidâîsi adıyla bir okulun kurulduğu (nr. 263, 264, 268) ve kayıtlara başlandığı bildirilmiş, yönetmelik ve müfredat programı yayımlanmıştır. İlim ve fenle siyaset olmak üzere iki temel kısımdan oluştuğu belirtilen derginin bu ana başlıkları altındaki konuları arasında tefsîr-i şerif, hadîs-i şerif, içtimâiyat, felsefe, fıkıh ve fetva, edebiyat, tarih, tâlim ve terbiye, hutbe ve mevâiz, makâlât, harekât-ı ilmiyye ve fikriyye, mekâtîp, matbuat, şûun bulunacaktır. Ayrıca tenkit ve takrizle İslâm ticaretgâhları, âşâr ve erbâb-ı sanâyi bölümleri yer alacaktır.

Sırât-ı Müstakîm'in yazar kadrosu *Sebîlürreşâd* döneminde de büyük oranda dergide yer almıştır. Bunlara düzenli olarak yazmaya başlayan Ömer Rıza (Doğrul), Said Halim Paşa, S. M. Tevfik, Bergamalı Ahmed Cevdet, Elmalılı Hamdi (Yazır), Eşref Edip, Hasan Hikmet, Ali Ekrem (Bolayır) gibi isimler katılmıştır. Mehmed Âkif "Âsım" ve "Berlin Hâtıraları"nı yayımlamış, edebiyat yazıları ve çevirilerine devam etmiş, Kur'an-ı Kerim'den yaptığı meâl ve tefsir çalışmalarına yer vermiştir. Derginin fikir babası Mehmed Âkif'in adı 309. sayıdan itibaren (20 Ağustos 1330 / 2 Eylül 1914) önce "sermuharrire", ardından "başmuharrire" ifadeleriyle *Sebîlürreşâd*'in logosunda yer almıştır. *Sırât-ı Müstakîm* ve *Sebîlürreşâd*'da Mehmed Âkif'in dışında Bereketzâde İsmâil Hakkı tefsir; Babanzâde Ahmed Naim hadis; Ömer Ferit Kam felsefe; Mehmed Fahreddin, İzmirli İsmâil Hakkı, Aksekili Ahmet Hamdi fıkıh; Tâhirülmevlevî, Mithat Cemal, Edhem Nejat edebiyat; M. Şemsettin eğitim; Manastırlı İsmâil Hakkı hutbe ve vaaz; Bursalı Mehmed Tâhir hal tercümesi; Yusuf Akçura, Halil Hâlid ve Ahmet Ağaoğlu siyaset alanındaki yazılarıyla öne çıkan isimler olmuştur. *İslâm Mecmuası* ve *Türk Yurdu*'nun yayım-

lanmaya başlamasıyla Halim Sabit, Yusuf Akçura, Ahmet Ağaoğlu gibi yazarlar derginin yazı kadrosundan ayrılarak bu dergilerde yazmaya başlamışlardır. Derginin önemli özelliklerinden biri de İslâm coğrafyasının değişik bölgelerinde bulundduğu yazarlar vasıtasıyla oralarla ilgili sağlıklı haber ve yorum yazılarına yer vermesi olmuştur. Mısır, Hindistan, Balkanlar, Kuzey Afrika, Rusya, Japonya, Çin, İngiltere derginin ilgi alanı içindedir ve dergi buralarda da okunmaktadır. Özellikle Mehmed Âkif'in yazılarına gösterilen alâka derginin Rusya'ya girişinde dönem dönem bazı zorluklar yaşanmasına yol açmıştır.

Sebîlürreşâd'ın 300 ve 301. sayıları (29 Mayıs – 5 Haziran 1330 / 11-18 Haziran 1914) kapatma cezası dolayısıyla *Sebîlün-necât* adıyla çıkar. Bazı sayılarında sansüre uğrayan yazıları olur. İttihad ve Terakkî yönetiminin siyasetine ters düştüğü için 360. sayıdan sonra örfi idare tarafından kapatılır (13 Teşrinievvel 1332 / 26 Ekim 1916). 361. sayı Sultan Vahdeddin'in cülûs günü olan 4 Temmuz 1918'de çıkarılır. Mütareke döneminde sansür dolayısıyla bazı sayfalarının boş çıktığı görülür. Savaş şartları derginin yayın periyodunda aksamalara yol açmış, haftalık normal periyodunun dışına çıkarak 308-354. sayılar arasında (31 Temmuz 1331 – 30 Haziran 1332 / 13 Ağustos 1915 – 13 Temmuz 1916) on beş günde bir yayımlanmıştır. İki sayısını birleştirdiği, bir ay, iki ay veya altı ay çıkmadığı zamanlar da olmuştur.

Baştan itibaren İstanbul'da yayımını sürdüren dergi, Mehmed Âkif'in Millî Mücadele'yi desteklemek üzere Anadolu'ya geçmesiyle 464-466. sayılar (25 Teşrinisânî [Kasım] 1336/1920 – 13 Kânunuevvel [Aralık] 1336/1920) Kastamonu'da, 467-527. sayılar (3 Şubat 1921 – 22 Nisan 1923) Ankara'da yayımlanmıştır. Bunlardan sadece 490. sayı (24 Eylül 1921) Kayseri'de çıkmış ve bu sayının tamamı Trabzon mebusu Ali Şükrü Bey'in Kayseri Ulucamii'nde yaptığı konuşmaya ayrılmıştır. Dergi Millî Mücadele'ye büyük destek vermiş, Kastamonu ve Kayseri'de halkın mücadele azmini yükseltmek için birer sayfalık ekler dağıtmıştır. Başyazarı ve yayımcısı Mehmed Âkif ile Eşref Edip, Anadolu'nun değişik şehirlerine giderek millî şuuru uyandırmak için vaazlar vermişlerdir. Mehmed Âkif'in Kastamonu Nasrullah Camii'nde Sevr Antlaşması'nın nasıl bir felâket olduğunu anlatan vaazının yer aldığı 464. sayı vali, mutasarrıf ve müftülere gönderilmiştir. Vaaz metni oralarda hutbelerde okunduğu gibi matbaa veya teksir yoluyla on

binlerce çoğaltılıp diğer vilâyet ve mutasarrıflıklara, bütün cephelere dağıtılmıştır. Millî Mücadele'nin zaferle sonuçlanıp Mehmed Âkif'in milletvekili olarak bulunduğu I. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin faaliyetlerini tamamlamasının ardından Mehmed Âkif ve Eşref Edip'in İstanbul'a dönmesiyle dergi birlikte çıkan 528-529. sayısından itibaren (16 Mayıs 1339/1923) yayımını tekrar bu şehirde sürdürmüştür. Doğu ayaklanmaları gerekçe gösterilerek çıkarılan Tahrîr-i Sükûn Kanunu ile kapatılan dergiler arasında *Sebîlürreşâd* da yer almış, 5 Mart 1341'de (1925) 641. sayıdan sonra yayımına son vermiştir.

1908-1925 arasında, fikrî ve siyasî açıdan oldukça çalkantılı geçen on yedi yıllık süre içinde yayımını gerçekleştiren dergide meşrutiyet ve meşveret tartışmalarının sürdüğü bir ortamda meşrutiyet savunulmuş, âyet ve hadislerden nakillerle bu rejimin İslâmiyet'e uygunluğu açıklanmaya çalışılmıştır. Derginin bir yelpaze oluşturan yazarlarının ortak paydası İslâm rasyonalizmi olmuştur. Osmanlı Devleti'nin dağılma sürecine girdiği dönemde öncelikle Osmanlı memleketlerinin ve bütün müslümanların birliği üzerinde durulmuş, bu bağlamda müsâvat, uhuvvet ve kavmiyet temaları en temel konular arasında yer almıştır. Eşitlik, kardeşlik, birlik, kuvvet hazırlamak gibi hususlarda teşvik edici bir tutum söz konusuken kavmiyetçilik düşüncesiyle mücadele edilmiştir.

Özellikle gazete, dergi ve kitaplardaki din ve ahlâka aykırı yayınlara kesin bir dille cephe alınıp başta Abdullah Cevdet olmak üzere asrîlik ve Batıcılık taraftarlarıyla mücadele edilmiş, Batı medeniyetini bütününü almayı tavsiye eden aydınlarla karşı olumsuz bir tavır ortaya konmuştur. Batı'nın bilim ve teknoloji alanında üstün olduğu, bu alanlardaki kazanımlarının tereddütsüz alınabileceği savunulmuş, bunun yanında Türk toplum yapısının çağdaş milletler seviyesine çıkarken yabancı kültürler karşısında eriyip yok olmaması için millî şahsiyetini koruması gerektiği vurgulanmıştır. Dergi Avrupalıların gelişme ve ilerleme sırlarını anlamak, Batı medeniyetinin hangi yönlerinin alınması gerektiğini belirlemek, İslâm ahlâkı dahilinde fikir, sanat, ticaret yönünden ilerlemek için gerekli olan esasları incelemek, Avrupa eğitimi ve ilerlemesinden müslümanları haberdar ederek ufuklarını açmak üzere dil bilen bazı kişileri Avrupa'ya gönderme düşüncesini ileri sürmüştür. Bu düşünceden hareketle okuyucularına Avrupa'dan ve

Sebîlürreşâd'ın ilk sayısının başlığı

dünyanın birçok yerinden haber ve fikirler aktarmıştır.

Derginde üzerinde en çok durulan konular arasında, "İslâm dünyası niçin geriledi, müslümanlar nasıl kalkınabilir, İslâm terakkiye mâni midir, müslümanları birleştirmek için ne yapılabilir, ilimle İslâm arasında ilerlemesi için gerekli usul ve esaslar nelerdir, kadın hakları, din-dünya, din-devlet ilişkisi ve bunlar etrafındaki problemler nasıl çözülebilir, İslâmiyet ile Batı medeniyeti birleştirilebilir mi, ictihad gerekli mi değil mi" gibi başlıklar sayılabilir. Bu temel problemler etrafında fikir bildiren yazarlar İslâm'ı anlatma biçiminin, dinî ilimlerin modern çağın gelişme ve ihtiyaçlarına cevap verecek tarzda yeniden ele alınması gerektiği üzerinde durmuşlardır. Dergide Muhammed Abdur, Ferid Vecdî ve Abdülaziz Çavuş gibi çağdaş İslâm düşüncesinde bir hayli etkili olmuş, aklı ön plana çıkaran ve dinî bir islahın yapılması gerektiğini vurgulayan yazarların fikirleri taraftar toplamıştır. Dinin bid'at ve hurafelerden ayıklanarak aslına döndürülmesini, değişen dünya şartlarında İslâm'ın dinamizm ve otoritesini temsil eden ictihadın gerekliliğini savunan yazarlar olduğu gibi İslâm dininin yenilenmesine karşı çıkan yazarlar da vardır. İki taraf arasında zaman zaman tartışma ve polemiklerin yaşandığı görülmektedir.

Başlangıçta siyasî partiler karşısında tarafsız kalan dergi 1911'den sonra bu tavırını değiştirmiştir. Devlet mekanizmasıyla büyük oranda uyumlu bir yayın politikası sürdürmeye, savaş yıllarının nazik ortamı içinde bir fitne unsuru olmamaya dikkat eden dergi hilâfetin kaldırılması, medreselerin Tevhîd-i Tedrîsât Kanunu çerçevesinde Maarif Vekâleti'ne bağlanmayıp kapatılması, Şer'iyye ve Evkaf Vekâleti'nin kaldırılması sürecinde yönetimle ters düşmüş, ancak her hâlükârda devlete bağlılık, ülke-millet varlığı ve birliğini korumada titiz davranmıştır.

Normal şartlarda haftada bir ve on altı sayfa yayımlanan dergide altı sayfa (113, 193, 213, 231, 244, 320) dışında fotoğraf, resim gibi görüntü malzemeleri kullanılmamıştır. İstanbul'da Matbaa-i Âmire, Hilâl, Matbaa-i Hayriyye, Mesâi, Tevsî-i Tıbbât, Âmedî, Hukuk, Necm-i İstikbâl, Evkâf-ı İslâmiyye, Kastamonu'da Vilâyet, Kayseri'de Kayseri Livâ, Ankara'da Matbuat ve İstihbarat, İkaz, Ali Şükrü matbaalarının basılmıştır.

Dergide Ali Haydar Efendi'nin *Usûl-i Fıkıh Dersleri* ve Abdürreşid İbrahim'in

Âlem-i İslâm kitapları, ayrıca bazı *Sebilürreşâd* yazarlarının ders notları Dârülfünûn öğrencileri için formalar halinde ek olarak verilmiştir. Kurulan Sebilürreşâd Kütüphanesi tarafından dergide yayımlanan yazı dizilerini kitap haline getiren ve aralarında *Safahat 2. Kitap Süleymaniye Kürsüsünde* (İstanbul 1330), 3. *Kitap Hakkın Sesleri* (İstanbul 1331), Bereketzâde İsmâil Hakkı'nın *Yâd-ı Mâzî* (İstanbul 1332), Babanzâde Ahmed Naim'in *İslâm'da Da'vâ-yı Kavmiyyet* (İstanbul 1332), Reşid Rızâ'dan Ahmet Hamdi Akseki'nin çevirdiği *Mezâhibin Telfiki ve İslâm'ın Bir Noktaya Cem'i* (İstanbul 1332) gibi eserlerin de bulunduğu elli kadar yayın gerçekleştirilmiştir.

Çok partili dönemin getirdiği nisbî bir serbestlik ortamında Eşref Edip, *Sebilürreşâd*'ı 1948-1966 yıllarında 362 sayı daha çıkarmıştır. Bu dönemin yazarları arasında kendisinden başka Ahmet Hamdi Akseki, Cevat Rifat Atilhan, Ali Fuat Başgil, Ömer Nasuhi Bilmen, Yusuf Ziya Çağlı, Kâmil Miras, Ömer Rıza Doğrul, Hasan Basri Çantay, Tahir Harimi Balcıoğlu, Mehmet Râif Ogan, Kemal Kuşçu bulunmaktadır. Ayrıca Peyami Safa, Fethi Tevetoğlu, Mümtaz Turhan, Ali Nihad Tarlan, Nihad Sâmi Banarlı, Yusuf Ziya Yörükân ve Nurettin Topçu gibi isimler de yazılarıyla dergide görünmüştür. Derginin bu döneminde yayımlandığı yıllardaki dinî hayat, dinî eğitim konularıyla ilgili dikkate değer yazı ve yorumlara yer verilmiştir.

Sırât-ı Müstakîm ve *Sebilürreşâd* üzerine Abdullah Ceyhan tarafından bir fihrist çalışması yapılmış (*Sırât-ı Müstakîm ve Sebilürreşâd Mecmuaları Fihristi*, Ankara 1991), Muharrem Dayanç (*Sırât-ı Müstakîm Dergisindeki Dil, Edebiyat ve Sosyal Kavramların Sistematik İncelenmesi*, İstanbul 1997) ve Suat Mertoğlu (*Osmanlı'da II. Meşrutiyet Sonrası Modern Tefsir Anlayışı-Sırât-ı Müstakîm Sebilürreşâd Dergisi Örneği: 1908-1914*, İstanbul 2001) tarafından doktora tezleri hazırlanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Emin Erişgil, *İslâmcı Bir Şairin Romanı*, Ankara 1986, s. 120-123; İsmail Kara, *Türkiye'de İslâmcılık Düşüncesi*, İstanbul 1986, I, tür.yer.; E. Debus, *Sebilürreşâd: Eine vergleichende Untersuchung zur Islamischen Opposition der vor- und nachkemalistischen Ära*, Frankfurt 1991; Adem Efe, *II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e İslâmcılar ve Modernleşme: 1908'den 1924'e* (doktora tezi, 2002), UÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 99-101; Caner Arabacı, "Eşref Edip Fergan ve Sebilürreşâd Üzerine", *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce: İslâmcılık* (haz. Yasın Aktay), İstanbul 2004, s. 96-128; M. Ertuğrul Düzdağ, *Mehmed*

Âkif Hakkında Araştırmalar III, İstanbul 2006, s. 148-227; Eşref Edib, "Ebu'l-Ulâ Beyle Beraber Nasıl Çalıştık? Sırât-ı Müstakîm'i Nasıl Çıkar-dık?", *SR*, X/238 (1957), s. 199-200; Hayreddin Karan, "Millî Mücadelede Sebilürreşâd-13, 15, 19", a.e., X/246 (1957), s. 333-334; XI/252 (1957), s. 31; XI/257 (1957), s. 105-106; Nevzat Ayazoğlu, "Sebilürreşâd'ın Ellinci Yılı", a.e., XII/278 (1958), s. 40-42; L. Bouvat, "Quelques revues ottomanes", *Revue du monde musulmane*, XX, Liechtenstein 1974, s. 282-393; Hasan Duman, "Mehmet Akif ve Bir Mecmuanın Anatomisi", *MK*, sy. 55 (1986), s. 78-95; Murat Sadullah Çebi, "Sebilürreşâd: Türkiye'de İslâmcı Muhalefetin Sözcülüğünü Yapmış Bir Dergi", *Bilgi: Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, sy. 4, Ankara 1997, s. 231-246; Adnan Gül, "Batılılaşma Sürecinde Sebilürreşâd Dergisi", *EKEV Akademi Dergisi*, sy. 31, Erzurum 2007, s. 39-54; Yusuf Turan Günaydın, "Sırât-ı Müstakîm ve Sebilü'r-reşâd'da Mehmed Âkif'in Rolü ve İzleri", *Hece*, sy. 133, Ankara 2008, s. 258-261; "Sırât-ı Müstakîm", *TDEA*, VIII, 6-9.

ADEM EFE

SEB'ÎNİYYE

(السبعية)

İbn Seb'in'e
(ö. 669/1270)

nisbet edilen bir tarikat

(bk. İBN SEB'İN).

SEB'İYYE

(السبعية)

Yedili devir inancını kabul eden eski İsmâilî doktrinini benimseyenlere verilen isim

(bk. BÂTİNİYYE; DEVİR; İSMÂİLİYYE).

SEBK-i HİNDİ

(سبک هندی)

Divan şiirinde sanat ve anlam derinliğine dayanan üslup akımı.

Sözlükte "bir şeyi eritmek, kalıba dökmek; kalıp, tarz ve üslup" anlamlarındaki *sebk* kelimesi terim olarak "ibarenin tarz ve tertibi" mânasına gelir. *Sebk-i Hindî* ise XVI-XVIII. yüzyıllarda Hindistan'da ve Hindistan dışında yaşayan, Hint felsefesi, edebî zevki ve şiirinin etkisinde kalan şairlerin oluşturduğu şiir anlayışını ifade eder. Terim ilk defa İranlı şair Muhammed Takî Bahâr (ö. 1951) tarafından kullanılmıştır. Hindistan'daki Bâbürlü Devleti döneminde hükümdarlar, devlet adamları ve diğer ileri gelenler, çoğu Safevî hânedanının dinî ve siyasî baskısından kaçan şair ve ediplere kapılarını açmış, yazdıkları şiirler